Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

№ 16. Lördagen den 20 April **1872.**

Arméfrågan vid 1872 års riksdag.

Ehuru ingen regeringsproposition blifvit till denna riksdag inlemnad, ej heller något särskildt utskott arbetat på försvarsfrågans lösning, har dock, genom beslutet i dag fjorton dagar sedan om upphörandet af lega för krigstjenst och friköpning från vapenöfning i fredstid, ett steg blifvit taget, hvars följder icke ännu låta sig med full tillförlitlighet öfverskådas, men som sannolikt blifva större än någon nu föreställer sig. Det har möjligen mycket litet att betyda i afseende på arméns närvarande sammansättning och krigsduglighet, men en grundsats har blifvit fastställd, hvars inflytande icke stannar vid det lilla antal af 5 eller 600 man, hvarmed beväringen kommer att årligen förökas.

Vi hafva hyst någon tvekan, icke om riktigheten af den princip enligt hvilken hvarje medborgare är skyldig att för fäderneslandets försvar i lika grad offra lif och egendom, utan om nyttan deraf att detta offer skall i samma form utgöras af alla. Det synes stridande mot arbetsfördelningens stora lag att sätta vapen i hand på alla utan undantag, äfven på dem som i följd af anlag, smak och personliga egenskaper efter all sannolikhet måste blifva medelmåttiga eller rent af underhaltiga soldater, men som på andra vägar kunde göra den största nytta åt sitt fädernesland, och på samma gång beröfva de många hvilka af böjelse och behof dragas till den frivilliga vapentjensten möjligheten att göra sig dessa förhållanden till godo. Under den diskussion som föregick kamrarnes beslut yttrades äfven betänkligheter i denna riktning, hvilka kanske ännu icke äro fullkomligt häfda, och som visserligen kunde förtjena ett annat bemötande än förkättrandets. Men det som kommit hade länge sedan legat liksom i luften; militäriskt fördelaktigt eller icke, måste det komma, såsom ett i alla händelser oundvikligt genomgångsskede. Det må vara framtiden förbehållet att efterskänka någon del af de fordringar som äro en följd af den närvarande politiska osäkerheten, och att åter införa den naturliga arbetsfördelning i kraft af hvilken anlag, lynnen och personliga egenskaper kunna få göra sig fritt gällande. Så länge den allmänna värnepligten är ett faktum hos Europas största kontinentalmakter, är det fåfängt för de mindre att spjerna mot udden, och det är utan tvifvel denna känsla af ett öfverhängande nödtvång, snarare än någon hastigt påkommen entusiasm för en abstrakt grundsats, den må i öfrigt vara så riktig som helst, som gjorde det möjligt för båda kamrarne att fatta sitt beslut med så pass stor enhällighet som egde rum, 173 röster mot 99, motsvarande nära två tredjedelars röstöfvervigt i båda kamrarne, och utan att den svagare par-

tens nederlag efterlemnade någon retlighet i sinnena, som skulle kunna verka menligt på behandlingen af öfriga angelägenheter.

Vi lägga vigt vid denna omständighet, emedan det i sådana frågor lätt gör sig ett slags opinionstvång, ett patriotiskt slagord eller så kallad klatsch, hvarmed den för tillfället talrikare parten tystar och hotar den som ligger under. Det är mycket vanligt att en del af pressen tillåter sig ett sådant förfarande mot olika tänkande, i det man liksom pekar fingret åt sådana som tänka på annat sätt än man sjelf, anklagar dem för brist på fosterlandskärlek eller för andra klandervärda bevekelsegrunder, samt ironiskt unnar dem »den tvetydiga äran», eller »den tvifvelaktiga hedern», att stå ensamme om en ärlig mening. Betänkligare är det när en sådan bevisföring upptages inom sjelfva representationen, och eget nog var det denna gång i Första kammaren som ett par yttranden i denna riktning förekommo. De blefvo emellertid icke utan protest, och en talare anmärkte med rätta, att grundlagen icke tillerkänner någon folkrepresentant något slags rätt att upphäfva sig till censor öfver en annans öfvertygelser. Vi se också intet skäl att i sådana frågor, som likt denna mest fordra ett mångsidigt pröfvande förstånd, öfverlemna sig åt känsloyttringar och begagna den deklamatoriska stilen, som på sin höjd kan framkalla några flyktiga bifallsyttringar men icke lemna en stadgad öfvertygelse. I allmänhet är det godt att för verkligt stora tillfällen spara både appeller till fosterlandskänslan och bifallsrop; i den vanliga debatten göra de liten eller ingen nytta.

Vi äro också förvissade att beslutet om aftonen den 6 april icke lemnat efter sig någon misstämning, och att icke ens minoriteterna särdeles mycket beklaga det. De 28 som i Första kammaren yrkade återremiss gjorde det antingen för att få några formella betänkligheter i afseende på lagens redaktion undanröjda, eller för att åstadkomma en särskild behandling af de båda uti lagutskottets utlåtande sammanbundna frågorna om lega i krigstid, som blott af en talare försvarades, och friköpning från vapenöfningar i fredstid, hvilka, så länge de vore inskränkta till den korta tiden af 30 dagar, icke kunde tillerkännas något synnerligt värde, hvarjemte äfven anmärktes att det i en armé på krigsfot fordras ett stort antal icke stridande, för hvilkas skicklighet att uppfylla sina åligganden ett par veckors föregående exercis gjorde hvarken till eller ifrån. Ja, vi tro oss veta att det bland minoriteten fans personer som i det hela önskade framgång åt saken, men som gerna sett att lagutskottet åtminstone försökt lemna en utredning och i en så betydande fråga gifva sitt utlåtande en mindre torftig skepnad än den hvari det onekligen framträdde.

Något annorlunda ställde sig saken i Andra kammaren, der striden mindre rörde ett åtskiljande af legan och friköpet, än i hvad mån ett antagande af motionärens förslag skulle kunna inverka på rust- och rothållarnes ställning och fördröja eller fortskynda indelningsverkets afskaffande. Det var ur den förra synpunkten som frågan uppfattades af den ledamot från södra Sverige som yrkade bifall med det vilkor att beväringens vapenöfningar i ingen händelse skulle utan riksdagens samtycke utsträckas utöfver 30 dagar, fördelade på två år, ett yrkande hvilket, när Första kammarens beslut blifvit bekant, ställdes på rent afslag. Vi dela ej den tankeriktning som från detta håll gjordes gällande, och i hvilken knektekontrakten samt bondeståndets förhållande till beväringslagstiftningen som vanligt ställdes i första planet, men vi kunna fatta den och tro att tadlet och förebråelserna icke längre äro det bästa medlet att bekämpa den. Att någon skulle behöfva »blygas» för att bekänna vare sig denna eller någon annan åsigt, kunna vi icke finna. Vore blygsel för åsigter behöflig eller i sin ordning inom en församling af folkrepresentanter, hvilka icke hafva någon annan regel att följa än sitt bästa förstånd, så hade den varit mera på sitt ställe, då en annan ledamot, hvars föregående förhållande till frågan om organisationen icke på långt när är klart, varnade för bortkastandet af den *trumf* man genom den närvarande bristfälliga beväringslagen hade i sina händer till att framtvinga ett helt försvarssystem efter sitt behag. Om uttrycket var rått, så var tanken det än mer, och om det är ett fel att bidraga till bevarandet af hvad man eljest förkastar, endast för att begagna det såsom häfstång för ett speciellt ändamål, så är det nästan för mycken missaktning mot det folk man

representerar att öppet till protokollet derom afgifva sin bekännelse.

När det kungliga arméförslaget sista gången föll, hörde vi några af dess vänner trösta sig med den tanken att den nu gällande beväringslagen icke lägger något hinder i vägen för konungen att öfva det unga manskapet huru mycket han behagar och de beviljade anslagen medgifva, samt att det borde vara en, om ej lätt, åtminstone icke omöjlig sak att vid samfäld votering genomdrifva bifall till de för ganska utsträckta beväringsöfningar förnödna penningmedlen. Vi hafva aldrig föreställt oss att någon rådgifvarepersonal skulle vilja tillstyrka bifall till en sådan åtgärd, hvilken, med långt mera skäl än det ryktbara beslutet om förändring i rekrutåldern, skulle blifva tolkadt såsom ett straff eller en hämd, utslungad mot de motspänstiga rust- och rotehållarne. Otvifvelaktigt synes oss emellertid, att det vilkor den nämde talaren i Andra kammaren fäste vid bifall till förslaget var ett minne af en protest emot en så beskaffad förutsättning, hvars befogenhet vi icke vilja helt och hållet bestrida. Vi förmoda likväl att samma talares farhågor i detta afseende blefvo lugnade af en bland lagutskottets ledamöter. Sedan kamrarne för sin del antagit en grundsats, som blifvit så varmt understödd af nu varande chefen för landtförsvarsdepartementet, är det icke troligt att kongl. maj:t skulle utan riksdagens vidare hörande besluta en förlängning utöfver den närvarande bestämmelsen i beväringsmanskapets vapenöfningar, helst lagen i öfrigt genom det sista beslutet blifvit i behof af genomgripande förändringar, hvilka icke regeringen torde vara böjd att taga på sitt ansvar.

Andra kammarens gamla kompakta landtmannamajoritet har, oväntadt nog, blifvit bruten just genom en militärisk fråga, i det dess ledare och 30 eller 40 af medlemmarne förenade sig med hvad som kallas intelligenspartiet, hvartill denna gång äfven slöto sig några radikala, för att bifalla förslaget mot återstoden af landtmännen, som egentligen kan sägas representera rust- och rothållareintresset. Att den onaturliga förbindelsen sålunda blifvit sprängd i en angelägenhet som hittills varit det egentligaste föreningsbandet, anse vi för ett godt tecken. Vi mena icke dermed att någon fientlighet behöfver inträda mellan representanterna för de jordegande klasserna, hvilka nog ändå hafva tillräckligt många önskningar gemensamma. Men hvad vi anse obehörigt, och i vissa fall upprörande, är den stränga subordination, ett arf från det gamla bondeståndet, i följd af hvilken snart sagdt all personlig öfvertygelse varit medlemmarne förbjuden; de förbundne hafva hittills af cheferna mottagit lösen för dagen, och den affällige har varit utan räddning förlorad vid hvarje kommande utskottstillsättning eller annat bevis på kammarens förtroende. Men som, efter det bekanta engelska ordspråket, de politiska partierna likna ormar, som gå på stjerten, icke på hufvudet, har denna disciplin i sin ordning återverkat på ledarne, så att den större frisinnighet och upplysning de i många afseenden, särdeles i ekonomiska frågor, väl måste anses ega, gått för Andra kammaren förlorad; de hafva, för att bevara sitt inflytande, nödgats i sådana angelägenheter ställa sig på en lägre ståndpunkt och göra sig till språkrör för trångsinne och fördomar, i stället för att lyfta de öfriga till sig och med sina större insigter utvidga deras synfält. Det är detta disciplinära beroende, denna tvunga solidaritet i meningar, som vi kalla en onaturlig förbindelse, och som vi önska måtte upphöra.

Genom lossandet af detta *Stavnsbaand* behöfver partiets ställning till indelningsverket icke undergå någon särdeles förändring. Det är ju tvärt om den gemensamma önskan att snart få bevitna denna institutions snara upplösning, som legat till grund för hvardera partens handlingssätt: endast om verkningarne af det fattade beslutet har man varit af olika mening, i det somliga ansett det vara ett stöd för indelningsverkets qvarstående, andra deri funnit ett medel till sprängande af den indelta armén och hela försvarsverkets grundande på folkbeväpning. Vi skola icke försöka att fälla utslaget mellan de skiljaktiga meningarne; dertill behöfves en lång erfarenhet, som ännu återstår att förvärfva. Men så vidt man kan sluta af analogier eller likartade förhållanden, synes oss att den obligatoriska krigstjensten, långt ifrån att bidraga till indelningsverkets befästande, måste utöfva en säker, om också långsamt utvecklad inflytelse i den motsatta riktningen. Genom mera bildade och bemedlade

ynglingars införande i ledet måste behandlingen af hela beväringsmanskapet småningom blifva en annan; man skall nödgas på ett bättre sätt än hittills sörja för dess utrustning och underhåll; det skall ställas högre anspråk på de officerares kunskaper och skicklighet som få detta manskaps tjenstgöring sig anförtrodd; och efter hand lärer det visa sig att de indelta soldaterna, utan att förringa deras värde i öfrigt, svårligen skola kunna användas såsom underbefäl och beställningspersoner för ynglingar, som i följd af sin uppfostran och sin samhällsställning måste antingen redan vara, eller dock med jemförelsevis ganska kort öfning blifva dem öfverlägsna i nästan alla detaljer af fälttjensten. Vi tro också att en talare i Andra kammaren, som tillhörde denna åsigt, hade rätt, då han yttrade att upphörandet af legan och friköpsrätten skulle bättre än något annat visa sig betryggande mot den befarade utsträckningen af beväringens vapenöfningar. För den större godsegaren, och i allmänhet för de samhällsklasser som hafva råd att friköpa sina söner från beväringsskyldigheten, betyder det nu icke så mycket om denna öfningstid förlänges: den ojemförligt största tungan drabbar hans underhafvande. Helt annat blir förhållandet när hans egna barn ställas i ledet: det blir då en anledning för honom att anstränga hela sitt inflytande derhän att öfningstiden väl användes och icke förlänges utöfver det allra nödvändigaste måttet. Men å andra sidan skola dessa ynglingar sjelfva och deras målsmän snart inse, huru otillräcklig den nu varande beväringsöfningen är att bilda soldater för annat ändamål än att uppoffras i första träffen, och hellre än att bereda dem ett sådant öde, skall lagstiftaren snart nog blifva betänkt att gifva dem en fullständig militärisk utbildning, men följden deraf blir väl ingen annan än den att göra den indelta armén *såsom befälsstam* ännu vidare omöjlig.

Det är en annan anledning, som efter hand måste verka till det närvarande armésystemets upplösning. Utan att bestrida nödvändigheten deraf att intelligens fins i sjelfva ledet, skall man väl icke neka att hufvudargumentet för det nu fattade beslutet varit arméns behof af dugliga befälsämnen. Den uppfostrade ynglingen som först ingår i ledet skall icke glömma detta argument under den tid då utrymme saknas för honom att uppnå hvad han anser vara sin rätta bestämmelse, och han skall sätta alla möjliga krafter i rörelse för att åstadkomma en förändring i detta syfte, för hvars uppnående folkbeväpningssystemet är den bästa, om ej enda möjligheten.

De som hade betänkligheter mot förslagets antagande betonade med mycken styrka svårigheten af dess tillämpning, och vi tro ej att deras invändningar från den praktiska sidan nöjaktigt vederlades. Det fins väl ingen här i landet som på allvar föreställer sig att vi ega medel till att gifva en fullständig krigsbildning åt hela vår beväringsstyrka, när det är en känd sak att sådant icke en gång kan ske i Preussen, utan att 30 ända till 50 procent der årligen genom lottning befrias, på det sätt att deras inkallande till tjenstgöring tills vidare uppskjutes. Här har denna svårighet blifvit till någon del undgången genom rättigheten till friköpning, hvarigenom manskapet förminskats med några hundra man årligen och den af dessa erlagda löspenningen kunnat användas såsom bidrag till de öfrigas öfning. Der ej ens detta medel hjelpt, har man tagit sin tillflykt till utfärdande af generalordres, hvarigenom en större släpphändthet, eller annorlunda uttryckt en större sträughet, vid mönstringarne blifvit anbefald, för att genom ökade kassationer minska antalet af det manskap som skulle öfvas, en utväg som icke saknar sina betänkligheter, och som, efter hvad vi tro oss veta, icke framkallat det allra bästa intryck. Nu mera torde lottningen blifva en oundviklig nödvändighet, och vi se icke något ondt deri. Det är endast fördomen och den tomma deklamationen som braskat med talet om »blodslottning» och annat dylikt, och då statens medel icke tillåta honom att af alla utan undantag utkräfva fullgörandet af en alla åliggande skyldighet, är det väl mycket bättre att slumpen får afgöra hvem som skall för tillfället gå fri, än att det öfverlemnas åt vederbörandes godtycke. Det är äfven andra saker som vid den nya lagens redaktion behöfva tagas i öfvervägande. Enligt kongl. maj:ts vid den urtima riksdagen framlagda förslag till lag angående den allmänna värnepligten, är det endast fyra kategorier som frikallas från deltagande i beväringen och landstor-

men, de som redan äro anstälde i armén eller sjövapnet, lotsar, de af lyte, sjukdom eller kroppssvaghet till krigstjenst oförmögne, samt enda sonen af gamla, orkeslösa föräldrar, så länge de äro med sonen sammanboende och för sitt uppehälle af hans arbete beroende. Den preussiska lagen är långt mera mensklig och erkänner vida flere undantag. Staten har under ett krig många andra nödvändiga arbeten att förrätta än sjelfva kriget, och dess bestånd äfventyras nästan lika mycket, om näringarne, som äro källan till dess ekonomiska välstånd, eller studierna, som bereda dess andliga krafter, på en gång afstanna. Det fins bland annat i den preussiska lagen befrielse under vissa år för sådana ynglingar som bereda sig för det andliga ståndet, och vi se ej hvarför krigslagstiftningen i vårt land, som dock är hufvudsakligen anlagd på försvaret af en till största delen haf-omfluten gräns, behöfver vara mera drakonisk än den hos ett folk som, utan fasta gränser, lefver midt ibland nationer med hvilka det när som helst kan komma i delo.

I ett afseende kan emellertid beslutet blifva af omedelbar nytta. Det är en erkänd sak att en betänklig förklemning fått makt med den uppväxande ungdomen af de förmögnare samhällsklasserna, och det har under något af de senare åren gjort ett sorgligt uppseende att den allra största delen af den beväringsskyldiga akademiska ungdomen under en eller annan förevändning undandragit sig uppfyllandet af denna medborgerliga pligt. Sådant har äfven varit förhållandet med bildade ynglingar på andra lefnadsbanor, och det anses icke möta någon svårighet för en sådan yngling att under den obetydligaste pretext erhålla ett intyg om sin oduglighet till krigstjenst. Vi kunna ej värja oss från det intrycket att denna veklighet är i tilltagande. Det är kanske de storartade kompositionsarbetena i våra skolor, som till en början suga blodet, förderfva lungorna och förlama muskelkrafterna hos de unga männen, men detta kan knapt vara den enda orsaken till det fysiska underhaltighet hvaraf den närvarande generationen bär spår, trots så många officiella intyg om motsatsen. Kanske bidrager dertill tidiga lefnadsbekymmer, men säkert ännu mer för tidiga och allt för omättligt njutna sällskapsnöjen med åsidosättande af *naturliga* kroppsöfningar, hvartill vi icke räkna skolgymnastiken. Unga män som uppväxa på landet, hvilka från barndomen lärt sig handtera en bössa, ro en båt och styra en häst, kanske dertill emellanåt roa sig med att deltaga i verkliga kroppsarbeten, hafva sällan krökt rygg, blodlös hudfärg och glasögon på näsan. Det friska och hurtiga utseendet hos de ynglingar vid de tyska universiteten som dela sin tid mellan studier och vapenöfningar har många gånger frapperat oss, och vi se icke hvarföre den bildade svenska ynglingen skulle i något afseende behöfva vara dem underlägsen. Vårt folk har lika godt blod i sina ådror, om icke bättre, och vi äro ingen degenererad race. En tids allvarsamma och väl ordnade vapenöfningar skulle utan tvifvel verka högst välgörande på vår studerande ungdom, och den fysiska utbildning som på detta sätt vunnes skulle i rikt mått ersätta den tidsförlust som möjligen uppstode för de bokliga studierna.

Sin förnämsta betydelse har detta beslut emellertid för närvarande såsom ett erkännande af den stora grundsatsen att pligterna mot samhället äro lika för alla och de korollarier, militära och politiska, som deraf en gång i tidernas längd otvifvelaktigt skola härflyta. Vid de förra hafva vi ej för afsigt att här vidare uppehålla oss, men de politiska torde förtjena ett ytterligare ord. Hvarje politiskt och militäriskt system har sina fördelar, och man kan ej från de olika systemen sammanföra alla fördelarne och göra sig fri från samtliga olägenheterna. Yrkesarméerna hafva mycket godt med sig, och det försvar som är grundadt på folkbeväpning är i ekonomiskt afseende en stor tunga, men den har en stor välgerning med sig, nemligen den sedliga och medborgerliga uppfostran det skänker åt hela den mognare ungdomen till samman med vapenfärdigheten. Det är icke blott skolgången, öfningarne i kasernen om aftnarne i bokligt vett och nyttiga yrken, utan fast mer den samhällsbildning och den känsla af likhet — vi säga med flit icke jemlikhet, som är ett militäriskt oting och ett gift för all disciplin — den delaktighet i allmänt menniskovärde, som blir en följd deraf att unge män af alla samhällsklasser stå sida vid sida i lek och allvar. Det göres nu hvarje år fruktlösa bemödanden att på teoretisk väg komma till insigt om gränserna för den politiska rösträtten. Få vi

en gång vårt nationalförsvar grundadt på allmän folkbeväpning, då är äfven den frågan löst af sig sjelf, ty ingen af de män som äro rustade att med väpnad arm försvara fosterlandet kan då, när denna skyldighet är lika för alla, vidkännas någon olikhet i politisk befogenhet, och samhället behöfver också ej befara någon våda af rösträttens utsträckning, ty den som lärt att underordna sin egen vilja under ledningen af en erkänd öfverlägsenhet skall icke hafva svårt att inse nödvändigheten äfven af den borgerliga ordningen, och den menniskokännedom som hemtas i det årslånga kamratsällskapet går långt utöfver den som doceras af talare vid folkmöten eller i nyliberala klubbar.

Det var en egen skickelse att detta beslut, hvilket icke blott tidningar af alla färger, utan allvarsamma, högt bildade militärer och politiska män förklarat vara det vigtigaste och nyttigaste som under den nya riksdagsordningen blifvit fattadt, icke har sin upprinnelse från regeringens initiativ utan från en enskild motion i Första kammaren vid 1867 års riksdag, af hvars särskilda utskott för försvarsväsendet förslaget på det lifligaste understöddes. Sedan dess har det ingått i de kungliga propositionerna och blifvit af kamrarne godkändt i förening med den öfriga värnepligtslagen, ända till dess att denna vid urtima riksdagen af Andra kammaren förkastades. Det upptogs då åter af den komité, som om hösten 1870 nedsattes för utarbetande af ett nytt Fältförvaltningsreglemente, hvilken i sitt den 11 december 1871 afgifna utlåtande uttryckligen förklarar, att rättigheten till lega och friköp, äfven som saknaden i den nu gällande beväringslagen af ett stadgande, hvarigenom beväringsskyldig må kunna åläggas äfven annan tjenst än vapentjenst vid rikets försvar, är ett hinder för ändamålsenligt ordnande af fältförvaltningen, och hemställer om en ändring i sådan syftning af gällande författningar. Det är oss icke bekant, huru vida någon solidaritet i militära ärenden vidare fortfar mellan regeringens medlemmar, men då nu varande chefen för landtförsvarsdepartementet förklarat, att endast hans sjukdom i början af riksdagen hindrade honom att förorda afgifvandet af en kunglig proposition i ämnet, så förmoda vi att han har fria händer att tillstyrka konungen bifall till riksdagens beslut. Deremot är det några andra punkter i samma komités hemställan, som sannolikt hos regeringens ledamöter mött betänkligheter, efter som ingen proposition derom blifvit afgifven. Dit hörer sådana förändringar i §§ 73 och 74 Regeringsformen, att en lag må kunna utfärdas, det vill säga »en lag för krigstillstånd», som berättigar staten att sedan armén blifvit försatt på fältfot taga enskild egendom i anspråk, mot godtgörelse af offentliga medel efter det verkliga värdet, samt att såsom vilkor för inträde i allmän civil tjenst, åtminstone vid vissa embetsverk, måtte stadgas skyldighet att intill fyrationde året vid fältförvaltningen mottaga anställning, så snart och i den mån sådant vid en mobilisering af kongl. maj:t pröfvas nödigt.

Det sista stadgandet förekommer oss något hårdt, då det innebär att öfver hela landstormsåldern utsträcka den förbindelsen för hvarje medborgare, som är naturlig under den egentliga värnepligtsåldern, att använda sina krafter på hvad sätt det är för det allmänna fördelaktigast. Vi förbise icke vigten deraf att staten i ett sådant ögonblick som vid utbrottet af ett krig icke måtte stå utan de organer som armén behöfver för sin civilförvaltning, och icke heller underkastas de högt stegrade anspråk på godtgörelse som under sådana förhållanden kunna för frivilligt inträde i tjensten komma i fråga. Men en sådan lag är lätt åstadkommen i förbindelse med en ny fältordning, så snart dess nödvändighet blifvit af riksdagen insedd. Annat är förhållandet med sjelfva förplägningen. De nyssnämda paragraferna i regeringsformen skrefvos på en tid då det var vanligt att föda arméerna ur på förhand anlagda magasin, och de förbjödo konungen att utan riksdagens samtycke upptaga reqvisitioner, hvarigenom, såsom komiterade anmärka, det skulle komma att inträffa, att vår egen armé komme i en långt sämre ställning än en eröfringshär, som inkastades öfver våra gränser. Ingen krigshär kan nu mera underhållas genom magasin, och det är dess utom klart, att en angripande fiende icke skulle unna oss tid att i förväg anlägga sådana depoter eller på förhand säga oss till hvar de komme att blifva mest nödvändiga. Omöjligheten att föra ett krig, så länge de båda paragraferna qvarstå i grundlagen, är på ett så öfvertygande sätt

af de komiterade bevisad, att vi endast kunna förundra oss att regeringen ej ansett deras framställning värd någon uppmärksamhet. På detta sätt skola tre år ytterligare förflyta, innan det blir möjligt att afhjelpa en orimlighet, på hvilken man endast behöfver en gång göras uppmärksam för att till fullo begripa den. Icke heller kan det till förklaring för regeringens uraktlåtenhet att föreslå en grundlagsförändring anföras, att hon ej kan veta hurudan förändringen borde vara beskaffad för att vinna kamrarnes bifall, ty det enda som behöfver göras är att helt och hållet borttaga båda paragraferna, och vi kunna icke föreställa oss att äfven den mest misstänksamma riksdag skulle deri se något betänkligt.

Så vigtigt än beslutet om legans och friköpningsrättens borttagande än i sig sjelf må vara eller blifva i sina omedelbara eller medelbara följder, så är det en annan sida deraf som ger oss en ännu större och mer öfverraskande lärdom. Sedan vi i fyra eller fem års tid förgäfves mödat oss med borttagandet af en sten, hvars tyngd öfverskrider våra krafter, hafva vi omsider fått ögonen öppna för det välbekanta faktum att man med lätthet undanflyttar äfven den största stenmassa, om man spränger henne och bortför litet hvarje gång. Stora organisationer göras endast under stora, vi ville nästan säga endast under olyckliga tider, svåra pröfningar, sådana från hvilka vi hoppas försynen måtte bevara vårt fädernesland. Kanske har det varit våra statsmäns största fel att föreställa sig möjligheten att på en gång och utan förberedelser lösa ett så stort problem som arméorganisationens. De partiella reformerna äro en tryggare väg, och vi vilja gerna tro att det här i fråga varande beslutet skall öppna en följd af sådana smärre reformer i vårt försvarsväsende, sedan förra årets händelser visat oss omöjligheten att på en gång göra ett storverk. Om också den urtima riksdagen icke burit någon annan frukt, så är den erfarenheten icke för högt betalad.

Modern vidskepelse.

Vårt tidehvarf vill så gerna kalla sig upplysningens, liksom hvart och ett af de föregående, ty det vore mycket illa, om ej en följande tid skulle veta något mer, och vilja något bättre, än en förfluten. Men det är bäst att icke vara för frikostig med sitt sjelfberöm, ty ibland förekommer en omkastning i tänkesätten, en återgång till gamla fördomar och vidskepelser, som erinrar om rena medeltiden. Religion och vidskepelse äro så sammanväfda, att den af vår tids menniskor är i sanning djerf, som dristar förklara att han, obesmittad af alla medvetna eller omedvetna idéförbindelser med den lägre verlden och en lägre utvecklingskrets, dyrkar sin skapare »i anda och sanning».

Det är väl bekant att det i vissa katolska länder — vi säga med flit icke i katolicismen — fins en massa af lemningar från den rena hedendomen. Hvar och en som någon tid vistats i Italien har säkert gjort den anmärkningen, att den romerska hedendomen med en kult, sådan den beskrifves hos Livius, ännu står lifs lefvande upprätt vid sidan af St. Peters andliga regemente. Ännu hållas de gamla hedna templen öppna för tillbedjare, under i det närmaste lika former som förr, fastän de forna gudomligheterna blifvit döpta till kristna helgon, men deras dyrkan är enahanda, och man väntar af »Sol-madonnan» inga andra välgerningar än af den gamla Vesta, som fått utrymma sitt tempel åt den heliga jungfrun.

En antik Jupiter-staty förvandlas med ett enda korstecken till en bild af den helige Petrus, och andäktiga kyrkobesökande kyssa honom på foten, alldeles såsom det skedde för två eller tre tusen år sedan. Italienarne bekransa ännu i dag, såsom Augustus befalde, de gamla väg- och gatgudarne, fastän de fått benämningen af kristna helgon, och än i dag bära de obildade klasserna kring halsen i form af små bronsstatyer samma amuletter mot trolldom som deras förfäder under republiken buro för samma ändamål. Ännu, som för flere årtusenden sedan, draga processionerna om våren med salt och vigvatten kring åkrar och vingårdar, för att

betrygga årsväxten: både andan och formerna äro alldeles de samma.

Huru förhåller det sig väl hos de nordiska och protestantiska folken? All vidskepelse och skrock äro ruiner af någon gammal religion, och sådan är menniskonaturen, att när de afsatta gudarne drifvas ut ur sina tempel och blifva husvilla, så är det alltid någon from själ som blir dem trogen och herbergerar dem, om icke i hus, dock i en skogsbacke, en källa eller en bergshåla. Så dyrkas ännu en mängd detroniserade makter, hvilka reformatorerna förklarade tillhöra mörkrets och ondskans rike, men hvilkas inflytande de väl aktade sig att förneka. Det gifves två sätt att värja sig för denna fientlighet. Den okunnige och vidskeplige begagnar de goda lämpornas väg, sätter ut gröt åt tomten på julafton och är för öfrigt i allt sitt görande och låtande högst angelägen att icke onödigtvis stöta sig med herradömen, hvilkas makt visserligen icke är officielt erkänd, men hvilka emellertid anses kunna tillfoga honom icke så ringa förargelse. Vi öfverlåta åt fornforskaren att undersöka, om det icke än i dag hos allmogen i våra aflägsnare landskap fins rätt många spår af Odinsdyrkan och papisteri; offren i källorna på trefaldighetsafton och många andra liknande plägseder torde väl knappast kunna annorlunda förklaras. Den andra vägen är våldets och exorcismens. Luther slungade tappert sitt bläckhorn mot den orena anden, som i personlig gestalt inställde sig för att pröfva och plåga honom. Luthers efterföljare kasta väl icke sjelfva bläckkärlet, men väl dess innehåll, efter de onda andar, hvilka de allt för ofta finna i sin väg.

Vi hafva en gång förut haft tillfälle att vidröra de besynnerliga företeelser af öfvertro som ännu i de sista årtiondena af nittonde seklet möta oss i de af vissa sekter mycket praktiserade djeflabesvärjelserna, och vi skola derföre icke här vid dem uppehålla oss. Endast så mycket vilja vi säga, att om vi beklaga förekomsten af dessa sorgliga företeelser hos okunniga eller halfkunniga ifrare, så måste vi än mer beklaga den ytterliga råhet och öfvermod hvarmed en eller annan, som gerna tillägger sig sjelf rolen af en upplysningens apostel, uppträdt för att bryta stafven deröfver. Hvem som sjelf är utan synd må kasta första stenen. Man har uti tryckta berättelser nyligen läst, huru fromma menniskor, som haft den olyckan att blifva bestulna, begagnat bibeln såsom en orakelbok för att upptäcka förbrytaren: man har efter långa förberedande böner på vinst och förlust uppslagit Gamla testamentet och vid sin venstra tumme funnit ett språk hos någon af de gamla judiska profeterna, hvari talas om en röfvare, som vandrar på höjderna och stannar i stadsporten. Denna tillfällighet har fått gälla såsom en omedelbar gudomlig uppenbarelse: höjderna måste nödvändigt betyda en högt belägen skogstrakt, som genomskäres af en jernbana, och stadsporten vill ju säga jernbanstationen i den närbelägna staden, i hvars ytterkant ändpunkten för den moderna kommunikationslinien befinner sig. Ingen ting kan vara klarare än allt detta, och utgången bevisar också förutsägelsens riktighet, ty det stulna fläsket återfinnes i sjelfva verket på bangården i provinsstaden. Hade detta icke varit förhållandet, så är det ingen tvifvel att något annat underverk inträffat, som gifvit bekräftelse och hugnad åt den enfaldiga tron, och hade alldeles ingen ting inträffat, så skulle den bestulne utan all fråga hafva förklarat underverkets uteblifvande såsom en följd af hans egen bristande tro. En olycka händer, till exempel förlusten af en ko: detta är det providentiella straffet för en bestämd synd. Men några dagar derefter inträffar ett rekommenderadt bref, som man icke väntat, med en liten summa motsvarande det ungefärliga värdet af det döda kreaturet: deri ligger försäkringen om bönhörelsen och vissheten att synden är förlåten. Denna tankegång är icke den bildade verldsmenniskans, och knappast nog en tänkande kristens, men hos båda har den rätt till ett annat bemötande än det råa hånets. Ty huru många dolda fördomar gömma sig icke i botten på den mest förfinade och moderniserade intelligens, huru många vidskepliga aningar, från hvilka han med ansträngandet af hela sin uppöfvade tankestyrka icke kan frigöra sig! Så upplyst är ännu ingen, icke ens den lärdaste, att han kan med full säkerhet utstaka gränserna mellan andens och naturens riken. Må derföre den som har behof att tro på en speciel, i de dagliga företeelserna sig uppenbarande försyn få ega denna för honom dyrbara öfvertygelse oqvald och oförhånad. Må ingen onödigtvis reta

och »förarga en af dessa små», utan hvar och en lemnas i ro att för sig sjelf, bäst han kan, tolka skrifterna och sitt eget samvetes vitnesbörd. Det är ju icke af färgen på blad och blommor som man känner trädet, utan af dess frukter.

Inom det jemförelsevis högre område der den religiösa tankegången är den samma, men den verldsliga elementarbildningen icke kunnat underlåta att utöfva sin inverkan, har saken blifvit icke så litet komplicerad, och man kan hos personer af denna sinnesriktning se ett sträfvande att försöka en försoning mellan den mosaiska verldsåskådningen och den moderna naturvetenskapen. Några af våra tidningar hafva mycket sysselsatt sig med en apokryfisk företeelse, som blifvit berättad i en religiös tidskrift, nemligen den att en berömd tysk teolog och andebesvärjare skall hafva frambesvurit jernbitar ur hjernan på en af onda andar besatt menniska. Det var ganska illa att denna fabel skulle hafva blifvit ansedd värdig att upprepas af en svensk teolog i en organ för allvarsam forskning, men en sant frisinnad kritik skulle aldrig hafva gjort så mycket af detta *lapsus calami*, hvilket författaren säkert inom sig beklagar, ehuru han nu mera, sedan en formlig litterär process i anledning deraf blifvit inledd, finner sig brydd och besvärad att taga det till baka. I sjelfva absurditeten uti den föreställningen att jern genom besvärjelser kan framdragas utur hjernan skall man dock finna ett slags framsteg i upplysning, så till vida som besvärjaren sjelf omedvetet nödgats erkänna att fysiska företeelser, såsom den besattes plågor, ovilkorligen måste hafva sin grund i ett fysiskt förhållande. Han har påtagligen hört något om jernet som finnes i blodet, eller om fosforn, som ingår såsom en beståndsdel i hjernmassan och är föremål för en allt efter tankekrafterna starkare eller svagare ansträngning ökad eller minskad förbrukning, och han har derjemte må hända fått någon kännedom om fosforns sammanhang med jernet, hvilket äfven för den tekniskt obildade iakttagelsen visar sig i dess okynne att alstra kallbräcka. Hvad är då naturligare än att hans fantasi sammanfört de båda sakerna, och att han, i sin ifver att på andens fält draga någon fördel af sin flyktiga bekantskap med naturen, tänkt sig en stackars sjuklig och öfverretad hjernas verksamhet såsom jernafsöndrande, och behofvet af ett slags andlig trepanering för att aflägsna den besvärliga substansen?

Ett liknande föreställningssätt röjer sig stundom hos ganska begåfvade andliga talare. Det höres tydligen på deras framställning att de icke undgått inflytandet af en första bekantskap med naturlagarne och deras oföränderlighet. Men som hvarje underverk är ett upphäfvande af naturlagarne, hafva de blifvit frestade att försöka tänka sig huru detta upphäfvande i hvarje särskildt fall kunnat ega rum. En kyrklig talare vill t. ex. förklara Petri gång på vattnet. Nu känner han mycket väl att menniskokroppen har en större specifik tyngd än denna vätska, och att följaktligen allt gående på vattenytan är en orimlighet, så vida icke någon annan kraft kan kallas i verksamhet, som är tyngdkraften öfvermäktig och följaktligen förmår att under en längre eller kortare tiderymd supersedera den. En sådan är den psychomotoriska kraften, som sätter tunga bord i rörelse, låter menniskor simma i luften och förrätta en mängd underverk, hvarom vi något omständligare berättat i ett föregående nummer (»Den moderna spiritualismen», n:o 46, 1871, sid. 727). Grunden till den psychomotoriska kraften är tron, som försätter berg och följaktligen förmår att öfvervinna kropparnes specifika tyngd. Nu är tankegången färdig. Anden behöfver endast vara medveten om sin makt öfver naturen, för att vara naturens herre, på samma sätt som det blott behöfs insigt att menniskokroppen under vissa förhållanden flyter i vattenytan för att kunna simma. När Petrus af Frälsarens ord blef medveten om sin andes förmåga att öfvervinna tyngdkraften, steg han modigt ur båten och började vandringen. Den gick bra så länge han trodde, men olyckligtvis blef han vankelmodig, och när andekraften rubbades i sina verkningar, återtog naturkraften sitt välde, så att det bar ner för honom, och den frälsande handen måste utsträckas till hans räddning. Det var hans eget fel: hvarför skulle han tvifla på den högre sanning som blifvit honom uppenbarad? Hade han gjort sin pligt och förblifvit trogen, hade den specifika tyngden förlorat sitt välde öfver honom, och han hade kunnat fortsätta

sin vandring, om det hade varit tvärs öfver verldshafvet.

Vi hafva för icke länge sedan sjelfva i en af hufvudstadens kyrkor hört denna förklaring på underverket. Hade den i många afseenden högt begåfvade talaren inskränkt sig till behandlingen af den evangeliska tanken, och visat trons sanna egenskap att i andlig mening försätta berg, ledt sina åhörares uppmärksamhet på de otaliga exempel de dagligen hafva för ögonen derpå att allt stort, godt och rent i verlden är ett verk af tro och förtröstan, att derförutan äfven den bäst organiserade vilja förlamas, att det är »dessa små» i verldslig mening, de svage, okunnige och fattige, som i alla tider utöfvat de stora kärleksverken; med ett ord, om han andligen dömt hvad som endast borde andligen dömas, då hade hans föredrag utan all fråga frambragt hela den gripande verkan hvarpå det var anlagdt. Men kasuistiken kom fram för att söka förklara på ett naturligt sätt hvad som endast andligen kan och bör förklaras, och bevisningen var förfelad. Vi misskänna icke den aktningsvärda afsigten att försona den religiösa tron med resultaten af den moderna naturforskningen, men vi äro öfvertygade att försöket hvarken är möjligt eller behöfligt. Barnet vill icke resonnera, och den som andligen taladt vill förblifva vid sin barndoms åskådningar och öfvertygelser har rätt att deri icke blifva rubbad, emedan han då förlorar sitt sinnes ro och spänstigheten i sin handlingskraft. För dem åter som genom studier och tankevanor blifvit förda till föreställningen om naturlagarnes orubblighet lärer all sådan ackommodation vara oantaglig, och allt försök till sammanjemkning är förspildt. Bäst således att i detta som i andra afseenden följa förmaningen i evangeliet, att gifva kejsaren hvad kejsaren tillhörer och Gudi hvad Gudi tillhörer.

För utvecklingen af det religiösa medvetandet i en tid som vår, med dess många och starka meningsbrytningar och dess ännu oförsonade motsatser mellan fantasi och erfarenhet, är det af vigt att ingen hederlig mening undertryckes genom ett våldsamt och öfvermodigt opinionstyranni, ty om något annat tyranni kan lyckligtvis icke längre blifva fråga. Men äfven detta är en makt, och hätskheten mot olika tänkande är ingalunda mindre derför att de materiella vapnen äro af lagen vridna ur de kämpandes händer; förkättringen fortgår, och partierna fortfara att uppsticka sina små fanor, »upplysningens» eller »det andliga sinnets», hvilka ömsesidigt bränna hvarandra på hatets bål, liksom i förflutna tider. Det är en gammal erfarenhet att den praktiska fördragsamheten är större än den teoretiska, att låghet, trångsinne och lastbarhet tolereras i politiken, i det sociala och enskilda lifvet, der oskadliga och oftast hederliga meningar fördömas och förföljas såsom hedendom och kätteri.

För det utvidgande af synfältet i andliga saker som gör menniskorna i verklig mening fördragsamma är ingen ting nyttigare än ett sorgfälligt studium af främmande religionsformer. Det har blifvit anmärkt att ingenstädes är enigheten mellan protestanter och katoliker större än vid sådana universitet som hafva en särskild teologisk fakultet för hvardera bekännelsen; det händer vid dem icke så sällan, att den lutherska fakulteten har att prisbelöna insända täflingsskrifter, som komma från katolska författare, och omvändt. Den ton af hög tolerans som gör sig gällande inom den mest bildade delen af presterskapet i Holland och England är icke osannolikt en följd af bekantskapen med främmande religionsbekännelser i aflägsna länder, som med dessa riken stå i politiskt sammanhang, och det torde icke vara för mycket sagdt, att den nära kännedom om de gamla orientaliska religionssystemen som i England varit följden af dess suveränitet öfver Indien varit den anglikanska kyrkan till en icke ringa nytta.

En märkvärdig inblick i uppkomsten af myter, dogmer och kyrkliga organisationer gifver oss en nyligen utgifven uppsats om det religiösa tillståndet i den ostindiska provinsen Berar, af *A. C. Lyall*, hvari man tydligen kan se att ett religionssystem icke är något stillastående eller en gång för alla frambragt, utan någon ting som utvecklar sig, växer och förvissnar, liksom alla menskliga inrättningar. Den skildring författaren uppdrager af specielt indiska tillstånd har äfven den fördelen att liksom i en spegelbild samla allt hvad man redan sedan lång tid har sig bekant om de etnografiska förhållandenas sammanhang med de religiösa bekännelserna. Man kan efter företeelserna inom den stora asiatiska kontinenten ännu

i dag göra sig en föreställning om den verkan som kristendomens spridande bland de hedna folken i Europa, genom den förenade makten af det heliga romerska väldet och den katolska kyrkan, åstadkom för tusen år sedan, under Carl den Store och hans närmaste efterföljare. »Om vi», säger författaren, »från denna asiatiska ståndpunkt kasta en blick på den förvirrade massan af vidskepelser, andar och demoner, halfgudar och förgudade menniskor, hushålls-, stam-, lokal- och folkgudar, med deras otaliga helgedomar och tempel samt bullret af deras högst olika religionsbruk, gudar som afsky en flugas död, och gudar som ännu hafva sin fröjd i menniskooffren, samt sådana som hvarken vilja hafva blodiga offer eller andra skänker; — taga vi en öfverblick af hela detta andliga kaos, öfver hela detta ofantliga område, som aldrig likt det vestra Asien underkufvades af den kristna eller muhammedanska monoteismen, så kunna vi göra oss en föreställning om det stora verk de företogo, som först gingo ut till att lära hela menniskoslägtet en tro och uppbygde en enda kyrka för alla folk. Genom att göra oss bekanta med den närvarande hinduismen inse vi bättre hvad den klassiska hedendomen var. Vi hafva här i Europa blifvit så vana att sammanföra alla tankar på stora historiska religioner med en kyrka, om också icke i medeltidens mening, likväl åtminstone såsom en förening af de trogne, att de flesta af oss gifva äfven åt hedendomen, den forna eller moderna, så vida den ej är helt och hållet barbari, denna karakter af fast och bestämd organisation. Vi äro derföre benägne att föreställa oss, att ett folk såsom hinduerna, med deras historia, litteratur, heliga böcker och hopade traditioner, måste vid denna tid hafva uppfört en bygnad af grunddogmer, eller åtminstone bildat sig några bestämda begrepp om det högsta väsendet, hvilka de bildade klasserna skulle hafva påtvungit de stora massorna, för att sätta en gräns för tygellösheten af deras vidskepliga fantasi». Vi kunna icke tänka oss ett land med hundratals millioner inbyggare, utan den regel och styrsel som en kyrka eller ett klart bestämdt religionssystem måste utöfva på deras andliga uppfostran. Ett folk utan en sådan regel blir såsom ett villande haf, upprördt af vidskepelsens, godtyckligheteus och de andliga förvillelsernas vågor, och detta är hinduens belägenhet ännu i dag, der ej kristendomen eller muhammedanismen tagit honom under sin tukt och sin disciplin, ty af den gamla brahmaismen fins nu mera nästan ingen ting annat qvar än några formella föreskrifter, af hvilkas iakttagande lagligheten af vissa medborgerliga förrättningar, hvaribland ingåendet af äktenskap, är beroende, eller som af slägtpietet ännu uppfyllas inom vissa förnäma familjer, ungefär såsom några få mosaiska slägter ännu iakttaga bestämmelserna i den levitiska lagen, eller som qväkarne och irvingianerna i England och Nordamerika ännu lefva och gifta sig inom sig sjelfva, anseende för synd att blanda sig med de otrogne, länge sedan de fundamentala skiljaktigheterna i lära och dogm blifvit i det närmaste utplånade. De moderna religiösa samfunden *Brahmo Samadj* och andra, hvilka hafva sitt ursprung i en Ram-Mohun-Roy's och en Keshåb Chandar Sen's reformatoriska sträfvanden, hylla fullkomligt deistiska åsigter, liknande de vesterländska unitariernas och rationalisternas, men de våga ändå icke undandraga sig de brahminska bruken vid ingåendet af äktenskap, emedan en sådan försummelse skulle göra deras giftermål ogiltigt inför de engelska domstolarne.

Lättrogenheten och fallenheten för det utomnaturliga äro icke lätt utrotade ur verlden; hvarken kristendomen eller den intellektuella odlingen har ännu mäktat upprycka öfvertrons djupa och sega rottrådar. Hvem skulle väl hafva trott på möjligheten af en sådan företeelse midt i nittonde århundradet som mormonismen? Men verlden vill bedragas, och bedrägeriet finner derför öfver allt en så fruktbärande jordmån. I Europa och Amerika höra i våra dagar undergörarne till undantagen, men i det oupplysta Asien äro de ännu lika vanliga som i de första martyrernas dagar, och helgon kanoniseras snart sagdt hvarje dag, icke blott bland hinduerna utan till och med bland de kristne. Den franska kommendören Raymond, som dog i Hyderabad, vann en sådan ära, och den engelska generalen Nicholson, som stupade vid stormningen af Delhi 1857, blef redan i lifstiden tillbedd såsom en hjelte eller en inkarnation af gudomligheten, just af dem hvilka voro de närmaste föremålen

för hans förföljelser. Den ouppfostrade fantasien är blott allt för benägen att tillskrifva ett öfvernaturligt ursprung, eller åtminstone en öfvernaturlig begåfning, åt sådana personer hvilkas ovanligare egenskaper eller hårdare pröfningar på ett slående sätt falla i ögonen. Efter döden omgifves sådana menniskors minne med en beundran, som efter hand öfvergår till formlig dyrkan, och dagligen uppresas i Indien nya tempel åt detta slags helgon. Det var icke länge sedan en afliden prinsessa af Jaypoor-dynastien sålunda upphöjdes till skyddshelgon för en af sekterna i det mellersta Indien. Hennes anhängare berättade att hon på ett underbart sätt försvunnit från jorden och blifvit uppslukad i ett bergskref; detta var nog för att ställa henne i en omedelbar beröring med de öfvernaturliga makterna och omgifva hennes minne med ett helgonskimmer.

Denna händelse återför naturligt tanken på den klassiska ålderdomen. I alla tider har fromheten trott sig i ovanligare lefnadsöden se ett bevis på gudomens ingripande, och deras föremål har blifvit betraktadt med en helig vördnad. Om en yngling i Indien, såsom någon gång lärer hända, träffas af slag midt i sin bröllopsprocession, dyrkas han under namn af en *Dulha deo*, »olyckans gud». Den grekiska sagan har flere exempel, Adonis, Ganymedes och Hylas, derpå att sorg öfver älskade anförvandter varit ett tillräckligt motiv att bekläda dem med gudomlig rang, och seden är utan tvifvel mycket äldre, efter hvad Salomo berättar oss (Vishetsboken XIV, 15): »Ty en fader, då han sörjde och gret för sin sons skull, den han för bittida mist hade, lät han göra honom ett beläte och begynte nu hålla honom, som en död menniska var, för en gud och stiftade för sina tjenare en gudstjenst och offer». Huru mycket mensklgare är ej denna vidskepelse, hvarigenom under tidernas lopp en afgudisk vana utvecklade sig till en lag, än den fasans vidskepelse som än i dag i kristna länder med sin skräck omgifver de dödas hviloställen.

Den engelska författare som vi ofvanföre citerat har anfört några exempel på fetischdyrkan, som hafva besynnerliga motstycken i gamla europeiska traditioner. Djuren hafva stundom i folkföreställningen en känsla af gudomlig ingifvelse; när jettar och troll ofredade våra nykristnade förfäder vid deras kyrkobygnader, hittade de på det rådet att spänna ett par oxar för en drög som bar grundstenen, låta dem vandra hvart de behagade, och der de stannade anlades templet. Geten i Berar är ett heligt djur: hon har den egenheten att stundom öfverfallas af en darrning, hvilken anses såsom ett tecken på en gudomlig vidrörelse. När grannar i norra Indien gräla om en egogräns, taga de en get, släppa henne lös och låta henne fritt vandra omkring på fältet i fråga. Der darrningen inträffar uppsätta de råmärkena, och tvisten är sliten genom hvad de anse för ett gudomligt domsspråk.

De liflösa fetischerna hafva i synnerhet sin helgd i sådana trakter af Indien dit den brahminska kulten icke trängt. Stenar och andra naturföremål af en mindre vanlig form äro för dessa naturbarn uppenbarelser af högre makter: en klippvägg, som har de grofva konturerna af ett menniskoansigte, en rullsten, som ligger ensam på en slätt, en kalkhäll med fosilier, med ett ord, allt som på ett utomordentligt sätt tilltalar inbillningskraften, blir föremål för beundran och tillbedjan. I några delar af Europa tillskrifvas sådana groteska naturföremål djefvulens skaparekraft, i synnerhet i sådana som först varit bebodda af kelter, men äfven i England finnas många sådana naturlekar, som blifvit hedrade med afgrundsfurstens namn, Djefvulens Snurra vid Stanton, hans dam nära Brighton, hans språng i Surrey, hans punschbål i Sussex o. s. v. Djefvulsbryggan på S:t Gothardsvägen har europeisk ryktbarhet. Vattnet och elden äro ännu fetischer i Indien, liksom de varit det i Europa, och den gamla seden, som ännu fins qvar i en eller annan af våra aflägsnare landsorter, att med en knifs nedstickande i jorden binda Necken första gången man badar om våren, är ett minne af en sådan forntida fetischdyrkan. Huru de simplaste naturföremål någon gång få makt med inbillningen, derom lemnar oss Lyall ett öfverraskande vitnesbörd, i det han berättar oss om en högt begåfvad och ganska väl uppfostrad officer vid ett hindure-gemente, som, ehuru han tror på ett enda allsmäktigt gudomsväsende, dagligen egnar flere timmars mycket omständlig dyrkan åt fem små runda kiselstenar. Trädens dyrkan har en större utbildning i Indien, liksom den haft i Europa; deras högresta växt,

lummiga kronor och vindens hemlighetsfulla susning i deras toppar måste på ett mäktigt sätt tilltala den ouppodlade inbillningen. Det fins i Berar skogsdungar, som, oaktadt den fullständiga bristen i granskapet på allt slags bränsle, aldrig röras af en yxa. Ännu fortlefver hos oss liksom annorstädes i Europa tron på magiska egenskaper hos vissa träslag; misteln är omgifven af särskilda celtiska vidskepelser, och hasseln tjenar såsom slagruta för upptäckande af källådror.

Men i Europa äro alla dessa vidskepelser, der de ännu fortlefva, bleka och förkrossade under kyrkans bann; hon stämplade dem nemligen såsom djefvulens och de orena andarnes verk. Vår tids kyrka och vår tids vetenskap behöfva icke längre slunga sina bannstrålar mot okunnigheten och öfvertron, hvilka under stundom omedvetet gömma mer än till hälften glömda erfarenhetskunskaper eller dunkla aningar, som förtjena att upptagas och redas. Endast den inbilska sjelfklokheten, som föder ofördragsamhet och förkättring, är värd att sättas i bann af dem som leda mängdens öfvertygelser i våra egna dagar.

Blick på pressen.

Aftonbladsbolagets politiska direktör har funnit tiden vara inne att spänna den konstitutionella bågen allt högre och högre. I sitt ryktbara anförande i Andra kammaren den 9 mars uttryckte hr *Dufva* en viss tvekan, eller erkände åtminstone att en sådan kan vara berättigad, huru vida riksdagens beslut angående de ordinarie skatterna skall i sista hand fattas genom gemensam votering. I den tidning hvars politiska ledning lärer vara af honom beroende har han deremot bortkastat all vidare betänksamhet, i det den samma nu mera förfäktar alldeles samma sats som blifvit i *Dagens Nyheter* på detta blads naiva språk uttryckt så, att »Riksdagen är herre i sitt eget hus». Höjden af denna agitation uppnådde *Aftonbladet* i dag åtta dagar sedan, då grefve *Posse* direkt interpellerades och uppmanades att bättre än hittills visa sitt hjertelag med sina gerningar. Detta är ett annat språk än det som samma tidning tillstaddes att föra under behandlingen af arméfrågan, men det var kanske då de öfriga bolagsdirektörernas tur att bestämma tidningens hållning. Det är i sanning ett uppbyggligt skådespel att se huru den ena af landtmannapartiets ledare beskyller den andra för brist på mod i förhållande till regering och grundlag, samt liksom uppmanar honom till en kapplöpning om det högsta pris som utdelas af det slags folkgunst som icke precis är den högsta. Vi hade önskat att grefve Posse skulle blifva efter, mest för hans egen skull, och han kunde det, ty han har intet fullmäktigskap att eftersträfva, men hvad som nyss inträffat i statsutskottet i fråga om mantalspengarne och några andra ärenden kommer oss nästan att befara att vi misstagit oss. Men detta ämne fordrar en mera genomgående behandling än det kan erhålla på detta ställe.

I anledning af ett uttryck i vår uppsats om den medicinska frågan, om förekomsten deraf att blifvande läkare tagit sina fyllnadsbetyg för medico-filosofisk examen uti estetik och hebreiska, innehåller *Sydsvenska Dagbladet* ett beriktigande, hvari det, efter anförandet af Samtidens ord, yttras:

Att dessa till riksdagens Första kammare meddelade uppgifter icke röra *närvarande* förhållanden, torde framgå af följande:

1. Genom kongl. brefvet af den 26 april 1861 är stadgadt, att medico-filosofisk examen skall afläggas i kemi, fysik, botanik, zoologi, latin, matematik samt att den examinerade, för att erhålla åtta betygsenheter, antingen bör ega högre betyg än approbatur i nyssnämda sex obligatoriska ämnen eller ock approbatur i ett eller två af följande valfria ämnen: grekiska språket, historia, statskunskap eller teoretisk filosofi eller högre betyg i något af dessa.

På de sista tio åren har alltså ingen undergått medico-filosofisk examen i *estetik*. Hvad *hebreiskan* beträffar har det ämnet åtminstone under de sista *80* åren vid Lunds universitet varit uteslutet från läkarnes preliminärexamen, således äfven under den tid (före 1853 h. t.), då alla öfriga filosofiska fakultetens examensämnen ingingo i *denna* examen.

Hvad angår förhållandet sedan 1861 vid Lunds universitet kunna vi ur officiella käl-

lor meddela, att af dem, som under de sista tio åren der aflagt medico-filosofisk examen, endast sju examinerats i flere ämnen än de sex obligatoriska, samt att af dessa sju sex tagit fyllnadsbetyg i historia eller statskunskap, samt en (1862) i grekiska språket.

2. Genom samma kongl. bref är filosofie-kandidat endast i det fall befriad från medico-filosofisk examen, att han i filosofie-kandidat-examen erhållit minst approbatur i de ämnen hvilka för medico-filosofisk examen äro obligatoriska, eller sedermera genom särskildt förhör visat sig hafva förvärfvat sådana insigter som deremot svara.

Af de något öfver 100 personer, hvilka sedan höstterminen 1861 aflagt filosofie-kandidat-examen i Lund, har *en* sedan tagit examen i medicinska fakulteten.

Vi skynda att meddela dessa upplysningar, och tillägga dervid endast, att vi vid nedskrifvandet af vår anmärkning, icke haft de *närvarande* förhållandena särskildt för ögonen, och vi medgifva gerna att vi hade kunnat uttrycka oss bättre. Men detta är äfven förhållandet med författaren till den här återgifna uppsatsen, då han talar om våra uppgifter såsom »till riksdagens Första kammare meddelade», ett talesätt som väl kan vara för oss smickrande, men hvaraf vi visst icke kunna anse oss förtjente, då vi för ingen del hafva det anspråket att med våra uppsatser företrädesvis vända oss till någon särskild samhällsklass eller någon viss del af representationen.

»Svenskt statsmanskap. Också ett försök att belysa den s. k. ministerkrisen, af *Spectator*», är titeln på ett litet häfte, som i början af veckan blef synligt i bokhandeln, och som synes påräkna en viss uppmärksamhet, om man får döma efter titeln och den tid som valdes för dess framträdande, hvarföre vi icke anse oss kunna helt och hållet förbigå det samma. Författaren har gjort till sin uppgift att skipa rättvisa mellan de båda författarne G. N. och J. A. G., som före honom behandlat detta ämne, och han utöfvar sitt domarekall temligen hårdhändt mot båda parterna, mest emellertid mot den senare. Vi erkänna att vi af det nya *ljus* han funnit sig kunna utbreda öfver frågan lyckats hemta hvarken upplysning eller värme. Han betraktar de nu varande rådgifvarnes motiv till att återtaga sina afskedsansökningar ur en låg och, som vi tro oss med visshet veta, fullkomligt irrig synpunkt, då han gör hela frågan till en inkomstfråga, och kläder sin framställning i en drägt, som, för att låna hans egen latinska citat, torde få med afseende på spektatorn anses »non satis dignum summorum virorum personis». Det kan icke vara honom obekant att flere af statsråden vidtagit åtgärder för sin återgång till privatståndet eller sina förra embeten, och när man så strängt tadlar offentliga personers offentliga handlingar, torde man göra bäst om man lemnar deras enskilda bevekelsegrunder helt och hållet ur räkningen. Författaren har icke framdragit en enda ny omständighet som kan bidraga att utreda och förklara denna beklagliga händelse, hvilken till och med i sina minsta enskildheter nu mera är så väl bekant och så mycket ventilerad, att den synes oss en gång för alla kunna öfverlemnas åt glömskan. Deremot öfverraskas man af den påtagliga obekantskap med vissa af dessa förhållanden som författaren förråder, och som tyckas oss klart bevisa, att han sjelf, sedan någon tid åtminstone, intager den ställning »utanför händelserna», hvilken den ena af de polemiserande skriftställarne, G. N., för sig velat taga i anspråk, men »Spectator», som följer J. A. G:s och *Aftonbladets* insinuationer i spåren, med ett visst groft gäckeri försöker bestrida honom. Af närmare kunskap om vissa händelser vid innevarande riksdag, som onekligen kasta åtskilligt ljus öfver den politiska ställningen, finner man i denna flygskrift icke något spår, och man kan omöjligen se någon grund till dess framträdande just nu, om icke möjligen någon önskan hos dess upphofsman att hos den ensidigaste delen af landtmannapartiet göra sig påmint med anledning af de då förestående valen till banko- och riksgäldsfullmäktige. Har afsigten varit sådan, är mödan bortkastad; någon annan frukt deraf torde vara mycket svår att upptäcka.

Strödda underrättelser.

Pligterna mot lidande medmenniskor. Den i Kristiania sedan årets början utkommande *Tidskrift for behandling af almindelige Samfundsspørgsmaal* innehålla i sitt Januarihäfte en artikel i denna fråga, så lydande:

»När man betänker att här på jorden lefvat menniskor i flere tusen år, och man så kastar en blick till baka på hvad alla dessa menniskor under hela denna långa tid hafva gjort för sina *lidande* medmenniskor, kan man verkligen blifva slagen med förfäran, då man ser huru gränslöst obetydligt det hela är. Ja, hvad som är ännu mer, man skulle nästan kunna tro att hela menniskoslägtet gått i en half dvala, ända intill allra sista tiden.

Huru har man icke t. ex. icke uppfört sig mot de stackars *sinnessjuke*. Ehuru man redan före Kristi tid hade temligen godt besked om sinnessjukdomens sanna väsende, och ehuru både romerska och grekiska läkare längre fram antydde, huru mycket som kunde uträttas för de sinnessvage endast genom en god moralisk behandling och ett efter sjukdomens beskaffenhet afpassadt både andligt och kroppsligt arbete, var det dock så långt ifrån att dessa anvisningar efterföljdes, att det tvärt om förgick århundraden, under hvilka de sinnessjuke betraktades såsom förhexade eller besatta, så att de offentliga myndigheterna till slut måste ingripa. Men efter tidernas anda tänkte man icke på hjelp och beskydd för de lidande, utan endast på fördömelse och straff. Såsom moraliskt pestsjuke utstöttes dessa olycklige af det menskliga samhället och misshandlades, tills de slutligen såsom blodiga offer fingo lida döden på bålet för menskligheten okunnighet och barbari.

Och sådant räckte genom århundraden! Till och med sedan en bättre upplysning och en större humanitet hade satt skrankor för de mest uppenbara grymheterna, förbättrades dock endast föga de sinnesssjukes ställning, ty fördomarne mot dem hade ingrott från århundrade till århundrade. Det är likväl först i slutet af förra och början af detta århundrade, som man i den civiliserade verlden har tagit sig ordentligt an dessa olyckliga, ja det är i de flesta länder till och med först på den allra sista tiden som man gjort något riktigt allvarligt för dem.

Det samma gäller om *straffångarne*, som på det hela taget också böra räknas till våra lidande medmenniskor. Huru har man väl icke misshandlat dem under århundraden, och det ända till den allra sista tiden. Hvad både andliga och verldsliga myndigheter på detta område hafva förbrutit är så förskräckligt, att håren ordentligt kunna resa sig på hufvudet på hvar och en som blott flyktigt gör sig bekant med hvad som under tidernas lopp har försiggått i fängelserna rundt omkring. Och likväl kan man nästan säga att de menniskor ännu lefva, som hafva sett första begynnelsen af en inför moralens domstol någorlunda försvarlig behandling af straffångarne.

Och huru har man ej försummat de *blindfödde*, dessa olycklige, som under långa tider icke utan hjelp kunna röra sig från stället, men dock deltaga i våra samtal och uttrycka sina känslor. Måste det väl icke erkännas att den brist på omtanke som visat sig i förhållandet till alla dem som sålunda måste sitta fängslade på ett ställe, har sin grund i en större egoism, eller en större omsorg om eget välbefinnande, och en större likgiltighet för andra än man egentligen har lof att visa i sitt förhållande till sina egna barn och sina egna syskon. Man tänke sig endast, att då det nu omsider på allvar skall gifvas de blindfödde en ordentlig undervisning, befinnes en af de vanskligheter som allra först måste öfvervinnas ligga deri, att deras rörelseorganer hafva förlorat både rörlighet och kraft under det långvariga stillasittandet i hemmet. Och dock har det visst varit en stor sällsynthet att de blinde nödgats lida någon positift omild behandling. — Man har blott låtit dem sitta!

Och de *döfstumme* har man låtit gå och stå efter behag. Men då dessa ej få en ordentlig uppfostran, äro och blifva de blott halfva menniskor. Det gagnar dem temligen föga att endast *se färger* och *former*, då de icke tillika kunna andligen påverkas af andra. Om de icke, med många besvärligheter för både lärare och lärjunge, or-

dentligt undervisas, så sakna de nästan menskliga egenskaper och specielt allt som der infattas under namnet sinne- eller hjertelag. De blifva annars lätt egensinniga, ondsinta och hämdgiriga, till och med emot sina välgörare, hvilka de påbörda allt ondt, emedan de icke förstå dem. Ja, direktören för institutet för döfstumma i München har till och med påstått att ouppfostrade döfstumme alldeles icke hafva något begrepp om skilnaden mellan mitt och ditt, eller att de äro födda tjufvar. Hvem kan väl då undra öfver att också detta slags olycklige under århundraden blifvit vanskötta genom sina närmastes oklokhet, likgiltighet och egoism?

Omsider har man dock kommit så långt att uppmärksamheten blifvit väckt på alla dessa och liknande olycklige, hvilkas öde så väsentligt beror på den hjelp de få af andra.

I alla civiliserade länder finnes det nu särskilda både offentliga och privata anstalter, hvari de sinnessjuke erkännas för hvad de äro, hvarest de således behandlas såsom verkligt sjuke och till och med behandlas väl, så att ett flertal af dem återgifves åt samhället som helbregda.

Likaledes fins det nu institut, hvari så väl *blinde* som *döfstumme* blifva så väl uppfostrade och få en så god undervisning, att de kunna nära sig sjelfva med både andlig och kroppslig sysselsättning, utan att falla sina medmenniskor till börda.

I Norge är undervisningen för de döfstumme bragt till en sådan fullkomlighet att *två döfstumme 1871 kunde dimitteras till universitetet, hvarest de begge med bästa vitsord aflade studentexamen.* Detta har redan väckt uppseende i Tyskland och är otroligt i Frankrike och England, hvarest man ända intill allra sista tiden har velat bestrida möjligheten af att lära döfstumme att *tala* och att *se* hvad *andra tala*.

Också är det nu gjordt mycket för att *straffångarne* icke skola behandlas hårdare än nödvändigt är. Nästan öfver allt hafva regeringarne inrättat ändamålsenliga fängelser och sörjt för undervisning och uppfostran under strafftiden, samt så vidt möjligt är sökt förebygga att fångarnes helsa lider mera än efter förhållandena är oundgängligen nödvändigt. Enskilda personer hafva också varmt tagit sig an straffångarne, i synnerhet efter befrielsen, då de hafva så svårt att återfå det förlorade förtroendet, så att de kunna få arbete.

Men, dess värre, blott allt för mycket af hvad som så uträttas för alla dessa och liknande hjelplösa olycklige har sin grund endast i en af tillfälliga omständigheter frambragt ögonblicklig stämning, hvilken såsom en uppbrusande passion för en kort tid har gripit mängden och derefter så småningom afsvalnat.

Skall det blifva någon pålitlig kontinuitet i dessa lyckliga förhållanden, eller uppnås säkerhet för att allt det goda man velat göra mot sina lidande medmenniskor verkligen också blifver *varaktigt*, måste landets regering alltid gå i spetsen och *beständigt* gifva hela folket, ända ned till de allra okunnigaste, full upplysning om *hvad* som är gjordt, *huru* det är gjordt och hvad som närmast *återstår* att göra, för att icke samma lidanden under tidernas lopp skola falla på tusenden emot de enskilde, hvilka blifvit hjelpta genom ögonblickets uppbrusande fåfänga eller modesjuka.

Det måste uppväckas en varaktig och kraftig verksamhetsande hos de olyckliges familjer och vänner, som hvar för sig skulle i smått både begynna och sluta allt hvad som sålunda uträttas af staten i stort.

(Forts.)

Innehåll: Sid.

Arméfrågan vid 1872 års riksdag . . . 241.
Modern vidskepelse . . . . . 247.
Blick på pressen . . . . . 253.
Strödda underrättelser:
Pligterna mot lidande medmenniskor 255.

Anmälan.

Prenumeration å **Samtiden** kan ske på postkontoren, hos bokhandlarne och i Stockholm på utdelningsställena för tidningar. Priset för helt år 10 rdr, halft år 5 rdr 50 öre och för qvartal 3 rdr, postarvodet för landsortsprenumeranter inberäknadt.

OBS. *Alla meddelanden rörande Veckoskriften ställas till* **Expeditionen af Samtiden,** *N:o 28 Norra Smedjegatan, kontoret 1 tr. upp.*

Stockholm, tryckt hos A. L. Norman, 1872.